

Dachiitti Xinxalluu-Kutaa 2

Description

Namoonni baay'een dachii keessa daaw'annaaf ni deemu. Garuu kaayyoon daaw'annaa isaanii sammuu bashannansiisuuf malee wantoota daaww'atan kanatti xinxallun Khaaliqatti hin amanan. Akkuma imaam ibn al-Qayyim jedhe, wanta uumaman kanniin ilaaluun gosa lama. 1ffaa- Ijaan qofa ilaalu yoo ta'u lamaffaan immoo argituu qalbiitiin ilaaluun Khaaliqatti amanuu fi Isa gabbaruudha. Ija qofaan wantoota uumaman kanniin ilaalanii itti bashanannuun wanta namoonni hundu hojjataniidha. Garuu kan barbaadame kanaa miti. Wanti barbaadame uumamtoota kanniiniti xinxallun Guddinna fi Tokkichummaa Rabbii, Dandeettin, Beekumsi fi Ogummaan Isaa guutuu akka ta'an hubachuudha. Ergasii Isaaf ajajamuu fi gadi of qabuudha. Haa ta'u malee namoonni baay'een kanarraa garagalani jiru. Rabbiin subhaanahu wa ta'aalaa ni jedha:

وَكَائِنٌ مِّنْ أَيَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمْرُونَ عَلَيْهَا وَهُمْ
عَنْهَا مُعْرِضُونَ

“Mallatoo meeqa samii fi dachii keessa irraa kan garagalan ta'anii ishii irra darbanii.” Suura Yuusuf:105

Kana jechuun mallattoolee baay'etu samii fi dachii keessa jira kan gara Rabbiin Tokkicha ta'u agarsiisan. Garuu namoonni baay'een mallattoolee kanniin irraa garagaluu fi kan itti hin xinxalline ta'uun irra darbu. Kanaafu namni najaa (nagaha bahuu) barbaadu mallattoolee kanniiniti xinxallun iimaana isaa cimsachuu danda'a.

Mee ilaali wantoota dachiin of keessatti qabatte. Galaanota hamma isaanii garmalee guddatu, laggeen dhedheeroo, gaarreen, biqiltoota, bineensotaa fi uumamtoota lakkaawamanii hin dhumne ofirratti baadhatte. Dachiin dhibbantaa keessaa harki 71 ol bisaanin tan uwatifamteedha. Harki caalaan bisaan kanaa galaanotaa fi garboota. Osoo galaanota kanniin ilaalle bakka isaanii kan qabataniidha. Gara iddo jirenyaa yaa'un addunyaa guutuu hin balleessan. Kan akkanatti bakka isaanii qabsiisee fi hamma galaanota murteesse Rabbii Guddaa olta'e malee kan biraat ta'uun danda'aa? Galaanonni dachii irra baay'achuun hikmaa (ogummaa) baay'ee qaba. Isaan keessaa hurka gara duumeessaatti jijjiramu maddisisuu keessatti gahee ol'aanaa taphatu. Ammas, xiyya aduu irraa dhufuu xuuxun hoo'a addunyaa hir'isu. Akkasumas, lubbu-qabeenyi hangana hin jedhamneef mandhee (iddoo jirenyaa) ta'u.

Rabbitiin subhaanahu wa ta'aala gara uumamtoota ilaaluun akka isaanitti xinxallinuu fi Isa beeknu nu affeera:

﴿أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبْلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴾١٨ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ

﴿وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴾١٩ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ﴾

“Sila gara gaalaa hin ilaalanii akkamitti akka uumamte? Gara samiis akkamitti akka olfuudhamte? Gara gaarreenis akkamitti akka dhaabbaman? Gara dachiis akkamitti akka diriirfamte?” Suuratu Al-Ghaashiyah 88:17-20

Uumamni gaalaa uumama ajaa’ibaa fi ijaarsi qaaama ishii adda kan ta’eedha. Humnaa fi jabeenya guddaa qabdi. Garuu kana waliinu ba’aa ulfaataa fi nama dadhabaa ishii masakuuf ni laafti. Namoonni foon ishii ni nyaatu, rifeensa ishiitti ni fayyadamu, aannan ishii ni dhugu[1]. Gaalaa guddoo tana kan qaama ishii akkanatti ijaare, namootaf akka jilbafattuu fi masakamtu kan laaffise Khaaliqa Guddaa malee kan biraajira? Gara samiis ilaala, Rabbiin Olta’aan akkamitti lafa irraa utubaa malee ol kaase. Ammas, gara gaarreenis ilaala akkamitti dachii keessatti gadi dhaabun kan bakkaa hin sochoone godhe. Akkasumas, lafas uumamtootaaf ni diriirse. Kuni hundi gara Dandeetti fi Tokkichummaa Khaaliqaa akeeku. Wanta hunda irratti Inni Danda’aa akka ta’e agarsiisu.

Mee gara dachii yeroo bonaa ilaali. Biqiltoonni waan irra hin jirreef tan duutee fi gogdeedha. Yommuu Rabbiin guddaan bishaan ishii irratti buusu ni dhiitofti, ni sochooti, ol kaati. Magariisa ta’uun biqiltoota nama hawwisiisan gosa kamirrayyuu ni biqilchiti. Biqiltoota nama ajaa’ibsiianii fi habaaboon isaanii nama gammachiisan ni baasti. Akkasumas, midhaan gosa garagaraa, kuduraa fi fuduraa adda addaa fi biqiltoota dawaa fi nyaata horiitiif ta’an ni magarsiti. Rabbiin subhaanahu wa ta’alaa ni jedha:

﴿تَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ أَهْتَرَّتْ وَرَبَّتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ
نَجْ بَهِيجٌ ﴾٥ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ وَيُحِيِّ الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
يُرِّٰ ﴾٦ وَأَنَّ السَّاعَةَ عَاتِيَّةٌ لَا رَيْبٌ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنِ فِي الْقُبُورِ﴾

“Dachiis gogduu taatee agarta. Yeroo Nuti bishaan [bokkaa] ishii irratti buufne, ni sochooti, ni iiuftis, akaaku biqiltootaa bareedinna qaban hunda irraas ni biqilchiti. Suni Rabbiin Haqa waan ta’effi, Inni kanneen du’aan waan jiraachisuufi, Inni wanta hundaa irratti Danda’aa waan ta’effi. Dhugumatti Qiyaaman dhuftuudha; ishee keessa shakkiin wayitu hin jiru. Dhugumatti Rabbiin namoota awwaalcha (qabrii) keessa jiran hundaa ni kaasa” Suuratu Al-Hajj 22:5-7

“Suni” aayah keessatti marsaalee uumama namaa isiniif ibsee fi dachii gogdee bishaan itti roobsun jiraachifamte. “Rabbitin Haqa waan ta’effi” Haqa jechuun jiraataa fi yeroo hundaa turaa, gonkumaa kan hin jijjiramne fi hin banneedh[2]. Kanaafu, hiikni“Suni Rabbitin Haqa waan ta’effi”

jedhu kana ta'a: uumamni keessanii fi dachii gogde jiraachisuun kan raawwatame sababa Rabbiin jiraataa fi yeroo hundaa turaa gonkumaa hin jijjiramne fi hin banne ta'eefi. Wantoonni Rabbiin ala jiran hundi ni jijjiramu, ni badu. Rabbiin Guddaan Olta'aan gonkumaa hin jijjiramu. Kanaafu, yeroo hundaa wanta fedhe hojjata, wanta fedhe uuma. "**Inni kanneen du'aan waan jiraachisuufi**" akkuma uumama keessan jalqabee fi dachii duute ykn gogde jiraachise namoota du'anis ni jiraachisa. **Inni wanta hundaa irratti Danda'aa waan ta'eef, dhugumatti Guyyaa Qiyaamaa namoota awwaalcha (qabrii) keessa jiran hundaa ni kaasa.**

Pilaanetota hanga ammaa beekkaman keessaa dachiin iddoor jirenya namaatiif toltuudha. Pilaneetonni hafan jirenya namaatiif hin tolan. Rabbiin subhaanahu wa ta'alaa dachii iddoor namoonni itti qubatanii fi jirenya isaanii itti gaggeessan taasiseef. Ni jedha:

نَّهَىٰ اللَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ
بَقْكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الْدِينُ أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

“Rabbiin Kan dachii iddoor qubannaa, samii immoo ijaarsa gubbaa (xaaraa) isiniif godhe, isin umee suuraa keessan miidhagse, wantoota gaggaarii irraas isiniif kenneedha. [Inni kana godhee] suni Allah Gooftaa keessani. Allah Gooftaa aalamaa ta'e tolti Isaa baay'ate. Inni Jiraatadha. Isa malee dhugaan gabbaramaan hin jiru. Kanaafu amanti Isaaf qulqulleessuun Isa kadhaa. Faaruun kan Rabbii Gooftaa aalama hundaa ta'eeti.” Suuratu Ghaafir 40:64-65

Aayah tana keessatti qananiwwan afur dubbata. **1ffaa-**dachii namootaaf iddoor qubannaa fi jirenyaaaf mijooftu taate gochudha. Akka pilaanetota biroo garmalee tan hoo'itu hin goone. Kana irra hoo'a dachii madallamaa, biyyee ishii biqiltoota magarsuuf mijaawa taasise. **2ffaa-** Gubbaa keessan irratti samii ijaarsaa guddaa utubaa hin qabne taasisuun aduu, ji'aa fi urjiilee keessa godhe. Kunniin hundi faaydaalee ilma namaatiif. **3ffaa-** Isin uumuun suuraa ykn boca keessan ni miidhagse. Nama akka horii gadi jedhe kan deemu hin goone. Kana irra, dhaabbatee fi luka lamaan kan deemu godhe. Ogummaa fi Beekumsa Rabbii guddaa hubachuuf mee uumama keetitti xinxalli. Kutaalee qaamaa hundaa bakka isaaniif maluu ni kaa'e, faayda isaanii irratti hundaa'e hamma isaanii ni murteesesse. Nama harka sadii ykn luka sadi qabu argitee beektaa? Nama ijji isaa luka irra taate argitee beektaa? Kanaafu eenyutu akkanatti lakkofsaa fi hamma kutaalee qaamaa murteessee bakka isaaniif malu kaa'aa? Rabbii Guddaa olta'aa malee kan biraa jiraa?

4ffaa-wantoota gaggaarii isiniif kenne- nyaata dhugaati, uffata, geejjiiba fi kan biroo ilma namaatiif godhe. “[Inni kana godhee] suni Allah Gooftaa keessani.” Gooftaan (Rabb) hiika “uumuu, bulchuu, kunuunsu fi guddisu” qaba. Kanaafu, Kan dachii iddoor qubannaa isiniif taasise, samii xaaraa isiniif godhee jidduu lamaanitti isin umee fi suuraa keessan waan hunda caalaa miidhagsee, Gooftaa keessan Kan isin umee, kunuunsu, qanani adda addaatin isin qananiisu fi too'atudha. **“Allah Gooftaa aalamaa ta'e tolti Isaa baay'ate.”** Aalama jechuun wantoota Rabbiin ala jiran hunda. Jechi aalama jedhu jecha

“Alama” jedhu irraa kan dhufeedha. Alama jechuun mallattoo gara wanta tokkotti akeekudha. Kanaafu, uumamtoonni aalama kana jedhamaniif gara Uumaa isaanii waan akeekaniif.

“Inni Jiraatadha. Isa malee dhugaan gabbaramaan hin jiru. Kanaafu amanti Isaaf qulqulleessuun Isa kadhaa. Faaruun kan Rabbii Gooftaa aalama hundaa ta’eeti.”

“**Inni Jiraatadha.**” Rabbiin yeroo hundaa jiraataa gonkumaa hin duunedha. Faallaa kanaa jiraattoni biroo ni du’u, ni badu. Garuu Rabbiin Tokkicha yeroo hundaa jiraataa ta’eedha. “**Isa malee dhugaan gabbaramaan hin jiru.**” Kana jechuun dhugaan kan gadi jedhaniif, garmalee jaallatan, garmalee ol guddisan, sodaatan, waan hundaa irraa kajeelanii fi kadhatan, sagadaniif Rabbiin malee hin jiru^[3]. Sababni isaas, Isa malee Gooftaan biraa nama uume, faayda namaaf fidu fi miidhaa namarraa deebisuu waan hin jirreef.

[\[1\]](#) Ibn Kasiir 7/551

[\[2\]](#) Tafsiir Qurxubii 13/326

[\[3\]](#)Ash-shirku fil qadiimi wal hadiisi– 1/fuula 53-54

Kitaabban Tafsiira biroo

Miftaahu Daaru sa’adah-fuula 570-571, Imaamu ibn Al-Qayyim

Date Created

May 8, 2019

Author

admin